

10 באוגוסט 2016

לכבוד
ד"ר תמי קרני
יו"ר ועדת האתיקה
ההסתדרות הרפואית
בפקס: 03-6100506

שלום רב,

הנדון: התייחסות עולבת של רופאים כלפי מטופלים שמנים

אנו פונים אלייך בעקבות עדויות מצטברות בנושא שבנדון, בבקשה כי תוציאי הנחיות חד משמעיות לפיהן למעט במקרים רלבנטיים, אל לרופאים להשמיע התייחסות כלשהי למשקל גופו ולממדיו של אדם הנזקק לשירותיהם. העדויות שיובאו להלן, ועוצמתן, מלמדות על כך שבאצטלה רפואית מתיריים לעצמם רופאים בשלל דיסציפלינות להעיר הערות עולבות המתייחסות למשקלו של האדם העומד בפניהם, אף שאין לכך כל הצדקה רפואית עניינית. התנהלות זו סותרת את עקרונות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996; פוגעת אנושות בפרטיותו של האדם, ומנוגדת לכללי האתיקה הרפואית, כמפורט להלן:

1. האובססיה התרבותית למראה חיצוני ולמידות הגוף, המאפיינת מדינות מערביות בעשורים האחרונים, לא פסחה על חדרי הטיפול. אף שאיננו חולקים על כך שמשקל יתר הוא גורם סיכון לקשת מצבים רפואיים לרבות מחלות לב, סכרת, שבץ ולחץ דם גבוה, הדבר אינו מצדיק פלישה גסה, חסרת טקט, לחייהם ולגופם של אנשים המבקשים טיפול, בפרט במקרים שאינם דורשים כל התייחסות לממדיהם.

2. כך, למשל, בתום טיפול להסרת נגע עור אמר רופא למטופלת גדולת ממדים, בדרכה החוצה מהקליניקה: "וכדאי אגב שתטפלי גם בזה", כשהוא משרטט מחווה כללית כלפי בטנה. במקרה אחר חתם רופא שיניים טיפול במטופל כבד משקל כך: "אסור לך לאכול עכשיו חצי שעה, אבל בטח תקשה לעמוד בזה". במקרה נוסף קבעה רופאת אף-אוזן-גרון, בעודה משרבטת מרשם לטיפות אזניים, "וכדאי גם שתפחית בכמויות המזון". רופא במוקד רפואי אמר למטופל שהתלונן על כאבים בכתף "יומה עושים בקשר לבטן הזו?", ובבדיקת אולטרה סאונד טפח רופא אחר על בטנו של מטופל ואמר: "זה לא טוב. תטפל בזה".

3. אלה הן רק דוגמאות ספורות לשלל הערות עולבות במפגיע, שסגנון נגזר לא במעט מאישיותם של אומריהן. אולם לצדן, ובלי גסות הרוח שאפיינה את הראשונות, סופגים אנשים שמנים מרופאים הערות על בסיס יומיומי המכוונות למשקלם, אשר אינן קשורות כלל לגורם בעטיו הגיעו להתייעצות, ולמרות שלא קדם להן כל בירור בדבר הגורמים להשמנה ומקורותיה. החל באמירות המתייחסות לסכנות הבריאותיות שבמשקל עודף, דרך המתקת סוד לכאורה שבה בוחר רופא לשותף את המטופל בכך ש"אתה יודע, גם אני פעם הייתי כזה, תראה אותי היום",

עבור ב"אולי תשקלי דיאטה/דיאטנית/ספורט/שומרי משקל/ניתוח בריאטרי/לאמץ כלב ולרוץ איתו בפארק", וכלה ב"אתה רוצה שהילד שלך יהיה יתום?".

4. בבסיסן של כל אלה טמונות הנחות יסוד, המתייחסות לגוף גדל ממדים ולגורמים לו. שלא כמו עישון או צריכת אלכוהול, הנתפסים כדפוס התנהגות, שומן, והאדם השמן, נחווים כמהות. הגוף השמן מסמן לא רק פגם אסתטי ואטיולוגיה של חולי, אלא גם פגמים באישיותו של בעליו ובהם חוסר רצון, חוסר שליטה, הזנחה, כניעה לסיפוקים מידיים ועצלות.¹ הנחות יסוד אלה חוברות למוסכמה הרפואית לפיה שומן הוא מחלה ואנשים שמנים הם חולים, ויחד הן משחררות רופאים בכל מומחיות שהיא מכל התחייבות ואינהיביציה, חוקיות ואתיות, כלפי מטופליהם.

5. בספרות המחקרית מתועדות עמדות ותפיסות שליליות שיש לצוותי רפואה כלפי חולים שמנים. כך, במחקר שהתפרסם באחרונה ואשר בחן עמדות של סטודנטים לרפואה כלפי אנשים כבדי גוף, נמצא כי למעלה משליש מהסטודנטים מתאפיין בשיפוט מוקדם של חולים שמנים והטיה שלילית כלפיהם. רק מיעוטם היה מודע לכך. בהתאם, מציעים המחברים להכניס נושא זה לתכנית הלימודים ברפואה.² במחקר מוקדם יותר התגלה, כי למעלה ממחצית הרופאים הכלליים נגועים בהטיה ודעות קדומות כלפי בעלי משקל עודף, שהתבטאה בתיוגם של האחרונים כ"עצלנים", "מכוערים", "מגושמים" ו"חסרי היענות לטיפול".³ מחקר נוסף מצא, כי אפילו רופאים המתמחים בטיפול במשקל יתר לוקים בתפיסות שליליות כלפי חולים אלה, לעתים לא מודעות.⁴

6. הטיות ודעות קדומות כלפי אנשים כבדי משקל אינן נחלתם של רופאים, כמובן. הן משקפות את הלך הרוח הכללי כלפי שמנים באוכלוסייה. אולם לעמדות אלה ולביטויין בחדרי הטיפול וביחסי רופאים-מטופלים יש השלכות הרסניות. מטופלים הסובלים מעודף משקל אשר חווים הערות עולבות ומשפילות נמנעים לעתים ממפגש עם רופאים, מבדיקות נחוצות ומבקשת סיוע רפואי ומקבלתו, לפרקים עד סיכון חייהם.⁵ לא פעם מובילה ההתמקדות בממדי הגוף לאבחונים שגויים:⁶ "אתה יכול להגיע לרופא כשגרזן נעוץ בקודקודך וכל מה שיהיה לו לומר הוא שכאבי הראש נובעים מעודף משקל", תיאר אחד החולים. אנשים גדולי ממדים מקבלים טיפול שונה מאנשים שאינם כאלה, המתבטא, בין היתר, במשך האינטראקציה עם הרופא, אשר קצר במובהק כשהחולה הוא שמן.⁷

¹ יופי תירוש, להתיר את הקשירה הפנימית: כתיבה על הגוף השמן בתרבות של רזון, תיאוריה וביקורת 32 (2008). 229, 228.

² David P. Miller et al, **Are medical students aware of their anti-obesity bias?** Acad Med. 2013 Jul; 88(7), 978

³ Gary D. Foster et al, **Primary care physicians attitudes about obesity and its treatment**, Obes Res. vol.11 (2003), 1168

⁴ ה"ש 2, 978.

⁵ שם, 979.

⁶ Jennifer Aadaeze Okwerekwu, **In treating obese patients, too often doctors can't see past weight**, STAT, reporting from the frontiers of health and medicine, 3.6.2016 <https://www.statnews.com/2016/06/03/weight-obese-doctors-patients>

⁷ M R Hebl and j XU, **Weight the care: physicians' reactions to the size of a patient**, International journal of Obesity, vol. 25 (8) (2001), 1246

7. "שמנופוביה היא ההומופוביה החדשה", נקבע בתחילת השנה בדיון בוועדה לזכויות הילד בכנסת, אשר עסק בסוגיית שקילת תלמידים בבתי הספר.⁸ ואכן, כמה מדינות בארצות הברית כבר חוקקו חוקים האוסרים על אפליה מחמת משקל, ובמהלך העשור הקודם הכריזו משפטנים כי המאבק בדעות קדומות נגד שמנים הוא החזית הבאה של מאבקי זכויות אזרח.⁹ בישראל הנושא זוכה לדיון ציבורי אנקדוטלי; סערה זוטא פרצה לאחר שקמפיין נגד השמנה הציג ילדים הלוקים במשקל יתר באור נלעג ומגוחך,¹⁰ ועוררה הדים אף תביעתה של חולה שמנה נגד משרד הבריאות, לאחר שחוותה הערות מבזות ומשפילות מצד הצוות הרפואי במהלך ניתוח שעברה בבית החולים וולפסון. משרד הבריאות, אגב, קבע שתלונתה נמצאה מוצדקת.¹¹

8. ייתכן כי זהו חוסר המודעות, הבושה, או האומץ המהותי שנדרש כדי להוביל מאבק כזה – ניתוחים סוציולוגיים אינם מעניינו של מכתב זה. אולם עד אשר הנושא יעלה לסדר היום, יעורר חשיבה ודיון ציבורי, ואולי אף יחלחל לחקיקה, ובעקבותיה לחדר הטיפולים, על ההסתדרות הרפואית להוציא הנחיות חד משמעיות בנושא – הנחיות שיהלמו את ההגנה החוקתית על כבוד האדם המעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו; יבטיחו כי חולים לא יופלו לרעה ויזכו לטיפול רפואי נאות, הן מבחינת הרמה המקצועית והאיכות הרפואית, והן מבחינת יחסי האנוש, כמפורט בחוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996; ימנעו את החדירה הגסה לפרטיותו של המטופל; ויהלמו את עקרונות השוויון ואיסור האפליה, האמון ההדדי, ההטבה עם המטופל ומניעת נזק, שקובעים כללי האתיקה הרפואית.

נודה להתייחסותך.

בכבוד רב ובברכה,

טל חסין, עו"ד

העתק: מר משה בר סימן טוב, מנכ"ל משרד הבריאות (בפקס': 02-5655983)

⁸ משרד החינוך, **אסור לשקול ילדים בבית הספר**, שרית אביטן כהן, nrg, 12.1.2016, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/748/122.html>

⁹ תירוש, הי"ש 1, 2231. ור' גם:

Yofi Tirosh, **The right to be fat** (September 12, 2012). Yale Journal of Health Policy, Law, and Ethics 9.1.2014 Ynet, איתי גל, **הלחץ עבד, הקמפיין נגד השמנה יוסר**, איתי גל, 9.1.2014 Ynet, <http://www.ynet.co.il/articles/0.7340.L-4474979.00.html>

¹¹ **אפליה במשקל כבד**, רן רוניק, ישראל היום, 18.10.2012,